

**“THE MYCENAEAN WORLD”
37 years later**

**On the research paths
of Katie Demakopoulou**

**International conference
Athens, 9-11 October 2025**

Program and abstracts

**«Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ»
37 χρόνια μετά**

**Στα ερευνητικά μονοπάτια
της Καίτης Δημακοπούλου**

**Διεθνές συνέδριο
Αθήνα, 9-11 Οκτωβρίου 2025**

Πρόγραμμα και περιλήψεις

“THE MYCENAEAN WORLD” – 37 years later

On the research paths of Katie Demakopoulou

International conference

Athens, 9-11 October 2025

«Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ» – 37 χρόνια μετά

Στα ερευνητικά μονοπάτια της Καίτης Δημακοπούλου

Διεθνές συνέδριο

Αθήνα, 9-11 Οκτωβρίου 2025

Organized by | Διοργάνωση

ΟΔΑΠ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ &
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
έτος ίδρυσης 1837

Venue | Χώρος διεξαγωγής

The Archaeological Society of Athens, 22 Panepistimiou Street

Η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία, Πανεπιστημίου 22

With the support of | Με την υποστήριξη του

The conference hall is a courtesy of the Archaeological Society at Athens

Η αίθουσα του συνεδρίου είναι ευγενική παραχώρηση της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας

PROGRAM | ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

THURSDAY 9 OCTOBER 2025 | ΠΕΜΠΤΗ 9 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2025

- 18.30-18.45 Welcome addresses | Χαιρετισμοί επισήμων
18.45-18.55 Note by the Scientific Committee | Καλωσόρισμα Επιστημονικής Επιτροπής
18.55-19.10 Ντόρα Βασιλικού
Η Καίτη Δημακοπούλου στο ιστορικό πλαίσιο της αιγαιακής προϊστορίας
19.10-19.20 Dora Konsola
Thebes: a story of close friendship and scholarly partnership
19.20-19.30 William Cavanagh
Katie Demakopoulou and Laconia
19.30-19.40 Joost Crouwel
Katie Demakopoulou: a personal reflection
19.40-19.55 Νικολέττα Διβάρη-Βαλάκου
Η Καίτη Δημακοπούλου ως ερευνήτρια και ως δραστήριο στέλεχος της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας στον αγώνα κατά της αρχαιοκαπηλίας
19.55-20.00 Video with archive material | Προβολή ταινίας με αρχειακό υλικό

FRIDAY 10 OCTOBER 2025 | ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 10 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2025

1st session: MYCENAEAN CITADELS AND PALACES - A
1^η συνεδρία: ΜΥΚΗΝΑΪΚΕΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΚΤΟΡΑ – Α

- 10.00-10.20 Ann Brysbaert
Behind the walls. Costing and timing in the construction of Mycenaean fortifications in prehistoric Greece
10.20-10.40 Νικολέττα Διβάρη-Βαλάκου
Η μυκηναϊκή ακρόπολη της Μιδέας: ένας αιώνας ερευνών
10.40-11.00 Joseph Maran
Midea and Tiryns: similarities and differences between two Argive Mycenaean centers
11.00-11.20 Μιχάλης Γκαζής *Η προϊστορική ακρόπολη του Τείχους Δυμαίων. Παλαιά δεδομένα και σύγχρονες προσεγγίσεις.*
11.20-11.40 Discussion | Συζήτηση
11.40-12.00 Break | Διάλειμμα

2nd session: MYCENAEAN CITADELS AND PALACES – B
2^η συνεδρία: ΜΥΚΗΝΑΪΚΕΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΚΤΟΡΑ – Β

- 12.00-12.20 Έλενα Κουντούρη – Σοφία Σπυροπούλου – Νίκος Χατζηδάκης – Νίκος Νινής – Ευάγγελος Κοντογιάννης
Το τείχος του Γλα. Το ιστορικό της έρευνας και τα νέα δεδομένα από τις εργασίες αποκατάστασης της Νότιας Πύλης
12.20-12.40 Βασίλης Αραβαντινός – Ιωάννης Φάπας
Το ανακτορικό συγκρότημα και η οχύρωση της μυκηναϊκής Θήβας
12.40-13.00 Μιχάλης Κοσμόπουλος
Η πολιτική οργάνωση της μυκηναϊκής Μεσσηνίας και η ενοποίηση του κράτους της Πύλου
13.00-13.20 Discussion | Συζήτηση
13.20-15.00 Break | Διάλειμμα

3rd session: RELATIONS BETWEEN CRETE AND MYCENAEAN GREECE – A

3^η συνεδρία: ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ – Α

15.00-15.20 Μαρία Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη

Ωσμωση Μινωιτών και Μυκηναίων στην Κυδωνία

15.20-15.40 Jack Davis – Sharon Stocker

Crete and the Mainland: the evidence from the grave of the Griffin Warrior

15.40-16.00 Νεκτάριος Καραδήμας

Γεφυρώνοντας αρχιτεκτονικές παραδόσεις: το νέο ανάκτορο στον Άγιο Βασίλειο Λακωνίας ανάμεσα σε δύο κόσμους

16.00-16.20 Maria Anastasiadou – Diamantis Panagiotopoulos

61 years later: our current understanding of Mycenaean seals and sealing practices

16.20-16.40 Discussion | Συζήτηση

16.40-17.00 Break | Διάλειμμα

4th session: RELATIONS BETWEEN CRETE AND MYCENAEAN GREECE – B

4^η συνεδρία: ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ – Β

17.00-17.20 Βασίλης Πετράκης

Ο φθεγγόμενος μυκηναϊκός κόσμος: νέα ευρήματα και νέα ερωτήματα

17.20-17.40 Kostas Kalogeropoulos

Palatial jars in burial and non-burial contexts and their Neopalatial counterparts

17.40-18.00 Eleftheria Kardamaki – Anno Hein – Marta Teconi – Peter Day

Transport containers and trade in the Late Mycenaean palatial period

18.00-18.20 Ulrich Thaler

Just like in Tiryns: local idiosyncrasies in the depiction of women's attire – Argive fashion or artistic failure?

18.20-18.40 Discussion | Συζήτηση

SATURDAY 11 OCTOBER 2025 | ΣΑΒΒΑΤΟ 11 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2025

5th session: CRAFTS, ARTISANS AND WORKSHOPS IN MYCENAEAN GREECE – A

5^η συνεδρία: ΤΕΧΝΕΣ, ΤΕΧΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ- Α

09.30-09.50 Anastasia Dakouri-Hild

Entropy, materiality and social difference in Mycenaean craft

09.50-10.10 Anthi Batziou – Bartek Lis

The LBA workshops of coastal Magnesia/Thessaly

10.10-10.30 Ιωάννης Παππάς

Κάμινοι: τοπικοί πειραματισμοί και πυρο-τεχνολογικές εξελίξεις στο Αιγαίο της 2ης χιλιετίας π.Χ.

10.30-10.50 Odysseas Boitte

From arrowheads to artisans: techniques in Mycenaean stone knapping

10.50-11.10 Discussion / Συζήτηση

11.10-11.30 Break / Διάλειμμα

6th session: CRAFTS, ARTISANS AND WORKSHOPS IN MYCENAEAN GREECE – B

6^η συνεδρία: ΤΕΧΝΕΣ, ΤΕΧΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ – Β

11.30-11.50 Betty Ramé

Goldsmithing for prestige: the complex art of Mycenaean funerary objects

11.50-12.10 Ελένη Κωνσταντινίδη-Συβρίδη – Άκης Γκούμας – Μαρία Κοντάκη
Τα σφραγιστικά δακτυλίδια στο μικροσκόπιο: αγγίζοντας την τελειότητα
 12.10-12.30 Stephanie Aulsebrook
Studying the technology of Late Bronze Age Aegean vessels: building upon a valuable legacy
 12.30-12.50 Nikolas Papadimitriou – Kostas Paschalidis – Maria Kontaki – Charilaos Tselios –
 Maria Giannoulaki – George Mastrotheodoros
Type A swords: weapons, ceremonial objects or tokens of value?
 12.50-13.30 Discussion / Συζήτηση
 13.30-14.30 Break / Διάλειμμα

7th session: CRAFTS, ARTISANS AND WORKSHOPS IN MYCENAEAN GREECE – C
7^η συνεδρία: ΤΕΧΝΕΣ, ΤΕΧΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ – Γ

14.30-14.50 Charilaos Tselios
The silver touch of death. Silver-plated bronze artifacts in the Mycenaean tombs of Pylos: an unknown funerary custom
 14.50-15.10 Nicholas Blackwell
Metal tools and the Late Bronze Age Argolid
 15.10-15.30 Στέλλα Σπαντιδάκη
Νεότερα δεδομένα από τη μελέτη των υφασμάτων της ΥΕΧ: κατάλοιπα υφασμάτων από τους Ταφικούς Κύκλους των Μυκηνών
 15.30-15.50 Dimitri Nakassis
70 years after The Pylos Tablets: new light on the techne of their production
 15.50-16.10 Discussion/ Συζήτηση
 16.10-16.30 Break / Διάλειμμα

8th session: MYCENAEANS IN MUSEUMS
8^η συνεδρία: ΜΥΚΗΝΑΙΟΙ ΣΕ ΜΟΥΣΕΙΑ

16.30-16.50 Λένα Παπάζογλου
«Ο Μυκηναϊκός Κόσμος» και το τέλος του ψυχρού πολέμου. Δύο αρχαιολογικές εκθέσεις στο Βερολίνο, Δυτικό και Ανατολικό (1988, 1990)
 16.50-17.10 Katarina Horst – Bernhard Steinmann
The museological approach of the exhibition “Mycenae – The Legendary World of Agamemnon” 2018-2019. Badisches Landesmuseum Karlsruhe, Germany
 17.10-17.30 Claire Lyons – Evangelia Militsi-Kechagia – Dimosthenis Kosmopoulos
From Messenia to Malibu: the “Princes of Pylos” on display
 17.30-17.50 Jan Driessen – Tina Kalantzopoulou
Mould first and ask questions later: the casts of the Lion Gate at Mycenae
 17.50-18.10 Κωνσταντίνος Νικολέντζος
Η μόνιμη έκθεση μυκηναϊκών αρχαιοτήτων στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
 18.10-18.30 Discussion/ Συζήτηση
 18.30-19.00 Robert Laffineur
Conclusions and perspectives

ABSTRACTS
ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

Sixty-one years have passed since the publication of the first CMS volume in 1964, CMS I, which presented the seals and sealings from the Hellenic National Archaeological Museum, including many Mycenaean ones. Important studies have since enhanced our understanding of Mycenaean seals and sealings and recent finds provide new clues that may help better define the relationship of Mycenaean societies with seals and seal use. However, we are still faced with significant hindrances when trying to comprehend this relationship. In this paper we are discussing whether we are now, more than half a century later, any closer in understanding Mycenaean glyptic and its uses in Mycenaean societies.

The first part of the paper is devoted to seals, discussing issues pertaining to the definition of Mycenaean glyptic, the time of its birth and the way it evolved throughout the centuries. Its second part turns to Mycenaean sealing practices. Mycenaean seals present an intriguing paradox: they only truly fulfill their definition as sealing instruments three centuries after their initial appearance in Mainland Greece, when they were evidently employed in administrative practices. While the precise dating of Cretan nodules remains debated, all Mainland pieces are attributed to the late 13th century BCE, though not necessarily to the year of the palaces' destruction. Despite the fragmented character of our data and the uneven distribution of nodules across Mycenaean sites, the surviving evidence offers significant interpretive value for understanding bureaucratic systems and shedding light on essential aspects of Mycenaean society. Current research on this topic can be distilled into four key questions, which will be briefly addressed in this part of the paper:

1. Does the supraregional uniformity in sealing practices support the notion of a unified Mycenaean state?
2. What insights does the overseas transport of sealed goods provide about Mycenaean polities?
3. How can seal imagery inform our understanding of social and administrative hierarchies?
4. Did Mycenaean administrators deliberately favor the use of heirloom seals?

Η θέση των Χανίων «καταντικρύ της Πελοποννήσου», όπως αναφέρει ο Διόδωρος ο Σικελιώτης, καθιστά την ευρύτερη περιοχή ως το πρώτο και πιο προσιτό σημείο επαφής και πρόσβασης από την ηπειρωτική Ελλάδα προς το νησί της Κρήτης. Οι πληθυσμιακές ομάδες και οι κατακτητές που προσέγγισαν διαχρονικά από τον βορρά τη μεγαλόνησο, ξεκίνησαν από το δυτικό τμήμα, από την παλαιολιθική περίοδο, μέχρι και τα νεώτερα χρόνια, τη γερμανική εισβολή. Παρατίθενται στοιχεία που έχουμε σήμερα στη διάθεσή μας, τα οποία σχετίζονται με την άφιξη και παρουσία «μυκηναϊκών» φύλων στην περιοχή των Χανίων. Η παρουσίαση ξεκινά με τις μαρτυρίες της αρχαίας ελληνικής γραμματείας που σχετίζονται με την περιοχή και ακολουθούν τα αρχαιολογικά δεδομένα. Η εργασία επικεντρώνεται κυρίως στην τελική ανακτορική ή κρητομυκηναϊκή περίοδο, κατά την οποία το ανακτορικό κέντρο της Κυδωνίας παρουσίασε μεγάλη ακμή.

Ευρήματα ανασκαφών και επιγραφικά τεκμήρια από τη Θήβα πιστοποιούν την ύπαρξη, σπουδαιότητα, δύναμη και εκτεταμένη επικράτεια ενός μεγάλου μυκηναϊκού ανακτορικού κέντρου στην βοιωτική πόλη κατά τους τελευταίους αιώνες της Εποχής του Χαλκού. Σε αντίθεση, όμως, με τα υπόλοιπα μεγάλα ανακτορικά κέντρα, η Θήβα κρύβει ακόμα καλά τα μυκηναϊκά ανακτορικά μυστικά της, καθώς η ίδια δεν ευτύχησε να ανασκαφεί και να αποκαλυφθεί απ' άκρου εις άκρον, όπως, αντίστοιχα, συνέβη στις Μυκήνες, την Τίρυνθα και την Πύλο. Επιπλέον, η συνεχής κατοίκηση και οικοδομική δραστηριότητα στο ίδιο πάντα σημείο από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας έχει ως αποτέλεσμα βαθιές επιχώσεις και οικοδομικές φάσεις όλων των μεταγενέστερων περιόδων να καλύπτουν ή και να καταστρέφουν τα μυκηναϊκά κατάλοιπα, που μόνο μέσα από ευκαιριακές, σωστικού κατά το πλείστον χαρακτήρα, ανασκαφές έχουν έρθει στο φως.

Στην παρούσα ανακοίνωση επιχειρείται για πρώτη φορά μια συνολική ανα-θεώρηση και παρουσίαση των αρχιτεκτονικών δεδομένων για την έκταση, μορφή και διάρθρωση του θηβαϊκού ανακτορικού συγκροτήματος και της περιμετρικής οχύρωσης της 'Καδμείας' ακρόπολης, βασισμένη σε ανασκαφικές αποδείξεις από παλαιότερες σωστικές και νεότερες συστηματικές ανασκαφές, βάσιμες ενδείξεις και τεκμηριωμένες υποθέσεις.

STEPHANIE AULSEBROOK

Studying the technology of Late Bronze Age Aegean vessels: building upon a valuable legacy

Metal vessels, such as the famous 'Cup of Nestor', feature among the most familiar objects associated with the Mycenaean World. From the exquisite detail on the gold bull-hunting cups from Vapheio, to the exacting symmetry of the large bronze feasting cauldrons, the technology behind the production of metal vessels in the Late Bronze Age Aegean is a fascinating subject. In part, this is because without access to certain more recent vessel-forming techniques, during this period the manufacturing of even simple shapes could entail a highly skilful and sometimes laborious process, which can often be best understood as a dialogue between smith and metal.

Study of the technology of metal vessel production, moreover, has the potential to shed light on many other aspects of contemporary life, including craft traditions and their organisational principles, the acquisition and evolution of skill and knowledge, the intercultural exchange of ideas and techniques, the movement of craftspeople, and the ways through which smiths sought to meet and influence the desires and needs of Mycenaean society.

Predominately rooted initially in art-historical approaches, the study of Late Bronze Age Aegean metal vessel technology was transformed through the incorporation of scientific analyses, pioneered under the aegis of Katie Demakopoulou, using examples from the Mycenaean collections of the Hellenic National Archaeological Museum. Building upon this strong foundation, multiple research teams continue to maintain and advance her legacy, by seeking out exciting new research questions and methodologies, including integrating microscale analysis, experimental archaeology and expertise from modern-day master craftspeople.

Iolkos, the northernmost Late Bronze Age “palatial center”, was - according to the myth - famous for being the starting point of the Argonaut expedition to the Black Sea, in search for the Golden Fleece and for metallurgical sources.

Recent excavations at Pefkakia, strongly suggest that this settlement was one of the most important Bronze Age harbors of the Aegean, well-connected to the big palatial centers of the Mainland, the Peloponnese, Crete, and the Levant. Apart from trade, another aspect of activity, evidence for metallurgy, is widespread and present almost in every trench in the flat area to the SE of Magoula Pefkakia, dating to the Mycenaean palatial period (LH IIIA2-B). Slags and crucibles with remains of copper alloys in the interior, stone and clay molds for casting tools, jewelry and other bronze items, are identified in open-air or covered installations, including a building interpreted as a workshop.

Remains of metallurgical activity from that period, are present in the contexts of the other two settlements around the modern city of Volos/Thessaly: Dimini - interpreted as the administrative center of the Palatial period, and Kastro/Palaia, suggesting that metal and its specialized craftsmen might have been controlled by the local “elite”.

We will also refer to possible other workshop activities in coastal Magnesia. Alongside metallurgy, pottery production appears to have been a major craft activity. Products of the pottery kilns at Dimini were consumed mainly in the two settlements Dimini and Kastro/Palaia during the Palatial period, while Kastro/Palaia might have been a pottery production site after the abandonment of Dimini.

NICHOLAS G. BLACKWELL

Metal tools and the Late Bronze Age Argolid

The archaeological record shows a significant increase in the use of copper-alloy tools, primarily bronze, on the Greek mainland by the mid-second millennium BC. This trend is especially noticeable for tools designed for woodworking and stoneworking (e.g. chisels, axes, drills, and saws), which can be categorized as construction types. Additionally, there is a rise in the use of metal utilitarian implements (e.g., knives, blades, and razors) by that time. However, these implement categories exhibit differences in their consumption and distribution, as well as variability from region to region.

This paper evaluates the patterns and implications of metal tools from the Late Bronze Age (LBA) Argolid, with diachronic consideration from the early Mycenaean through the postpalatial periods. The Argolid stands out for its high concentration of preserved LBA tools compared to other areas of the Mycenaean world. Many of these implements come from burial contexts or hoards, and their dispersal raises questions about variations in object availability and who had access to them. The paper thus investigates whether the concentration of tools in the Argolid is significant or primarily a result of the irregularities in archaeological research and artifact preservation. Additionally, within the Argolid, there is a disproportionately high number of metal tools from Mycenae. This observation raises two critical questions. First, do the data from Mycenae imply palatial control of tools and management of labor resources? Second, how does one account for the quantitative and qualitative disparities in metal implements between Mycenae and other nearby centers, particularly Tiryns? In addressing these inquiries, I situate the Argolid's tool evidence alongside one of the region's innovative stonecutting methods, specifically the Mycenaean pendulum saw.

From arrowheads to artisans: techniques in Mycenaean stone knapping

For the Mycenaean period, archery is primarily attested through the discovery of stone and bronze arrowheads in settlement contexts, palatial centres, and tombs. These finds serve as indirect evidence of the archer's main equipment, comprising both bow and arrows. Although relatively rare, archery is not entirely absent from the archaeological record and is also represented in iconographic sources and Linear B inscriptions. Whether for hunting or for warfare, it remained present throughout the Mycenaean era.

Among the different offensive weapons in the Mycenaean culture, arrowheads are distinctive in that they reflect the intersection of an older craft, obsidian and cherts knapping, and a newer technology in this domain: copper metallurgy and its alloys. The lack of organic remains, with only rare exceptions, makes it difficult to reconstruct the whole chaîne opératoire of these weapons. As for the manufacturing modalities, this presentation will focus on stone arrowheads. Can lithic artefacts, therefore, be made to reveal the gestures and technical choices of past artisans?

This presentation provides a brief overview of Mycenaean stone arrowhead types, revealing a consistent pattern from Attica to Messenia. This typological homogeneity, observed throughout the Late Bronze Age, is discussed through the analysis of knapping traces and an experimental project that quantifies the surface topography of these artefacts to better identify the tools used in their manufacture.

Using the LH III A tholos tomb of Diodia (Messenia) as a case study, this paper aims to reconstruct the knapper's gestures, to interrogate the decisions made in the manufacturing process, and to highlight both the organisation of Mycenaean technical knowledge and the know-how of an individual capable of producing exceptional pieces within this tradition. In doing so, it offers a glimpse into the workshop and the toolkit of the Diodia knapper.

Η προϊστορική ακρόπολη του Τείχους Δυμαίων αποτελεί τη μοναδική οχυρωμένη μυκηναϊκή ακρόπολη στη Δυτική Ελλάδα, με τεκμηριωμένη ιστορική συνέχεια για πάνω από πέντε χιλιετίες. Η μέχρι σήμερα ανασκαφική έρευνα, των περιόδων 1963-1966 και 2002-2009, έχει φέρει στο φως στοιχεία ανθρώπινης παρουσίας, οικιστικά κατάλοιπα και κεραμική, που χρονολογούνται από τα τέλη της 4ης χιλιετίας π.Χ. έως τον 17ο αι. μ.Χ., σποραδικά δε μέχρι και τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο.

Η επιλογή της θέσης οφείλεται στην μεγάλη στρατηγική της σημασία, στο σημείο τομής του χερσαίου με το θαλάσσιο στοιχείο, αποτελώντας αμυντικό προπύργιο και ιδανικό σημείο εποπτείας των θαλάσσιων δρόμων μεταξύ Ιονίου πελάγους και Πατραϊκού κόλπου, ήδη από τα τέλη της 3^{ης} χιλιετίας π.Χ. Επιτομή του αμυντικού ρόλου του Τείχους Δυμαίων αποτελεί η ισχυρή κυκλώπεια οχύρωση, που κατασκευάστηκε στα τέλη του 13^{ου} αι. π.Χ. και παρέμεινε σε χρήση επί σειρά αιώνων. Ωστόσο, ενώ είναι προφανές ότι η κατασκευή της οχύρωσης απαιτούσε σημαντική επένδυση φυσικών πόρων και ανθρώπινης εργασίας, δεν έχουμε ανασκαφικά τεκμηριωμένες ενδείξεις ότι η εξουσία που ήταν σε θέση να πραγματοποιήσει μια τέτοια επένδυση είχε την έδρα της εδώ. Η αμυντική λειτουργία ήταν αυτή που διαχρονικά σηματοδότησε τη χρήση του χώρου.

Αν και γεωγραφικά ανήκει στη λεγόμενη μυκηναϊκή περιφέρεια, η ακρόπολη του Τείχους Δυμαίων έπαιξε έναν κεντρικό ρόλο, σε τοπική και υπερ-τοπική κλίμακα, ιδίως όσον αφορά τις επαφές προς περιοχές και στις δύο πλευρές της Αδριατικής κατά την Ύστερη Εποχή του Χαλκού. Η εύρεση χάλκινων αντικειμένων ιταλικής τυπολογίας, και η πιο πρόσφατη ταύτιση οστράκων γκρίζας τροχήλατης κεραμικής και ενός ευάριθμου συνόλου οστράκων Χειροποίητης Στιλβωμένης Κεραμικής υποδηλώνει την ισχυρή σύνδεση της δυτικής Αχαΐας με την ιταλική χερσόνησο. Η συνεχιζόμενη μελέτη της κεραμικής, ως τεκμήριο ανθρώπινων δραστηριοτήτων, περιγράφει μια εικόνα κινητικότητας ανθρώπων, αντικειμένων και ιδεών, που φαίνεται ότι αποτέλεσε σημαντικό μέρος της μετα-ανακτορικής πραγματικότητας στη δυτική Αχαΐα. Η τοπική κεραμική παραγωγή είναι χαρακτηριστική της Αχαϊκής παράδοσης, κυρίως της ΥΕ ΙΙΙΓ. Στην εισηγμένη κεραμική ξεχωρίζουν μια σειρά αγγείων αργολικής προέλευσης της ύστερης ΥΕ ΙΙΙΒ/ πρώιμης ΥΕ ΙΙΙΓ, όπως ψευδόστομοι αμφορείς, σκύφοι τύπου Α και Β και σκύφοι με διακόσμηση ρόδακα (rosette deep bowls).

ANASTASIA DAKOURI-HILD

Entropy, materiality and social difference in Mycenaean craft

In this paper the evidence on the ornamental 'elite' industries of Late Bronze Age Thebes on the Greek mainland are presented, weaving in information from other Mycenaean sites when necessary, in an effort to synthesize broader production patterns and better comprehend the organization of labor in these industries from the 14th through the 12th c. BCE. Having observed in previous study how varied the artifact components recovered from the relevant contexts are in terms of materials, forms, iconographies etc., the question is asked if such variety was necessitated by the organization of production, the eventual outcomes of such industries, and the social functions and symbolic resonances of produced goods.

JACK DAVIS – SHARON STOCKER

Crete and the Mainland: the evidence from the grave of the Griffin Warrior

Many finds from the grave of the Griffin Warrior remain unpublished, risking giving the mistaken impression that the warrior was strictly an accumulator of Cretan imports and an admirer only of Minoan styles—even that he was an immigrant to Pylos from Crete. In our presentation we will attempt to correct any potential misunderstanding by describing those types of artifacts found in the grave that are unique to the Greek mainland or reflect Middle Helladic precedents. The picture of the Griffin Warrior that emerges is one of a collector of luxury goods, irrespective of their place of manufacture. That picture is consonant with trends in the Argolid in the 15th century BC.

Σε συνέχεια των αναφορών των αρχαίων ιστορικών και γεωγράφων, όπως και των περιηγητών του 19ου αιώνα αλλά και των πρώτων ερευνών στο πεδίο από τον Axel Persson το 1939, η Μιδέα πήρε πρόσφατα την θέση που της αναλογεί ανάμεσα στις κυκλώπειες μυκηναϊκές ακροπόλεις της Αργολίδας, χάρη στις συστηματικές ανασκαφικές έρευνες που οργάνωσε και ξεκίνησε εκεί η Καίτη Δημακοπούλου, σε συνεργασία με το Σουηδικό Ινστιτούτο και τον Paul Åström το 1983.

Σε σύγκριση με τα δύο μεγάλα ανακτορικά κέντρα της Αργολίδας, των Μυκηνών και της Τίρυνθας, τα συμπεράσματα από την μελέτη της κυκλώπειας οχύρωσης, των οικοδομικών καταλοίπων και των κινητών ευρημάτων της τριακονταετούς περίπου ανασκαφής έχουν αποδείξει ότι η Μιδέα κατοικήθηκε συστηματικά σε όλη την διάρκεια της Εποχής του Χαλκού, με κύριο πλεονέκτημα την στρατηγική της θέση σε βραχώδη λόφο στις ΒΑ παρυφές της Αργολικής πεδιάδας. Αυτό εν πολλοίς οδήγησε στην ακμή της κατά την Υστεροελλαδική περίοδο, όταν και αναδείχτηκε σε ακμαίο πολύ-λειτουργικό κέντρο που έδρασε παράλληλα και συμπληρωματικά με τα δύο άλλα μεγάλα κέντρα της περιοχής.

Στην παρούσα εργασία, και εν όψει της τελικής δημοσίευσης των κοινών ανασκαφών και ερευνών μας με την Καίτη Δημακοπούλου, γίνεται προσπάθεια ανάλυσης του χαρακτήρα και της σημασίας της Μιδέας με βάση τα στοιχεία των πολυετών ανασκαφών στον χώρο, τα οποία φωτίζουν πτυχές της πολιτικοοικονομικής οργάνωσης, της οικιστικής και οχυρωματικής δραστηριότητας, της βιοτεχνικής και καλλιτεχνικής παραγωγής, της θρησκευτικής/λατρευτικής πρακτικής και της καθημερινής ζωής των κατοίκων της σημαντικής αυτής Μυκηναϊκής ακρόπολης.

Mould first and ask questions later: the casts of the Lion Gate at Mycenae

The interest sparked by the landmarks mentioned in Homer, Thucydides, Pausanias etc. and the quest for promoting Greece's heroic past to the well-educated audience of the early industrial western world sparked an appreciation of the relief that still crowns the megalithic lintel above the gate of the Bronze Age fortification wall at Mycenae, commonly known as the Lion Gate. This interest well predates Schliemann's excavations at the site in the 1870s. We have attempted to document this fascination with the heroic age of Greece through a study of gypsum casts, produced from the 1840's up until at least the 1930', that circulated in Europe, Russia and the US. Extended museum and university glyptotheken allowed audiences to immerse themselves in an artificially created environment of hoarded replicas of ancient sculptures in the great capital cities of a world, where distances were longer than today, and travel was laborious. We have managed thus far to identify 33 identified casts, some preserved, some not, made from different moulds.

The exhibition was part of a cooperation agreement between the culture ministries of Greece and the state of Baden-Württemberg, following a repatriation in 2014. One of the agreement projects was to develop an exhibition concept on Mycenaean Greece by curators from NAM and BLM Karlsruhe. Both the choice of exhibition theme and its content addressed various aspects of today's cultural and sociopolitical world. Due to the history of their discovery and the early legislation of cultural artefacts, the vast majority of Mycenaean objects are kept in Greece. This, alongside the portrayal of the subsequent history of Mycenaean archaeology, were central considerations of the curators – with the aim of raising awareness for the protection of cultural artefacts. A further consideration was the depiction of the consolidation of power during the Mycenaean period, a theme, in view of the current sociopolitical situation, also of relevance for the public today.

Because most visitors are probably not familiar with Bronze Age archaeology, not to mention Mycenaean archaeology, it is a challenge to communicate the topic to the public. To achieve this task, precious finds were embedded in specific, clearly defined topics. The most prominent excavations – Mycenae, Pylos and Tiryns – serve as landmarks and represent certain main topics: the discovery and early Mycenaean world, the palatial era, and the collapse, followed by Postpalatial times.

A varied presentation with the full reconstruction of a Mycenaean throne room as a centrepiece helped to sustain the attention of the visitors throughout the exhibition. The reconstruction does not attempt to represent the exact results of current scholarship, but rather it captures the impressive atmosphere of palatial architecture. The display shows broadly what we know, offering an educated guess of what could have been. The exhibition finished with an opportunity for the visitors to express their opinion about the end of the Mycenaean palatial culture, inviting them to reflect about the stability of our own political or economic systems.

One of the many fields explored by the late Katie Demakopoulou was that of the maritime networks of the 13th century BCE. Her interest, prompted partly by the presence of a large number of coarse transport stirrup jars (TSJs) at the Mycenaean acropolis of Midea, led her to important conclusions regarding the existence of a flourishing exchange network between the mainland and Crete. Research during the last decade at Tiryns has substantially expanded our understanding of Mycenaean trade during the late 13th century and the final palatial period. Most importantly, it highlights the intensity and complexity of trade and exchange in the Aegean and across the Mediterranean during the very period often thought to feature a drastic reduction in such interaction and mobility.

The paper presents the most common types of transport containers that were circulating in the Argolid and beyond during the late 13th century, namely TSJs, amphorae and Canaanite jars. Their places of production, spanning the Argolid, Peloponnese, Boeotia, Crete, Kythera and elsewhere in the Aegean, to Cyprus and the Levantine coast to the East, and their wide distribution offers important information on major trading routes across the East and Central Mediterranean.

We consider the implications of Cypro-Minoan (CM) signs inscribed post-firing on the handles of numerous transport vessels at Tiryns, and elsewhere for our understanding of the mechanisms and context of the trade in these jars and their contents. The distribution of such marked vessels at Tiryns suggests a system of separate recording and storage existed for Linear B inscribed containers produced on Crete and the vessels with CM signs.

KOSTAS KALOGEROPOULOS

Palatial jars in burial and non-burial contexts and their Neopalatial counterparts

A characteristic feature of the distribution of palatial jars in Mainland Greece is their appearance in prominent burial depositional contexts, especially in tholoi and high-status chamber tombs. Consequently, their use is generally related to burial rites associated with the Early Mycenaean elite.

However, palatial jar fragments have also been found in non-burial contexts, such as is clearly shown by the specimens from House A on Ayia Irini on Kea, from the upper plateau of the Menelaion hill or on that of the Brauron acropolis, to name but a few.

This paper first reviews palatial jars and palatial jar fragments from selected burial and non-burial Mainland contexts. It explores the contribution that this material can make to our better understanding of the use and function of these sophisticated vessels in the Early Mycenaean societies of Mainland Greece. It then goes on to discuss the question whether and to what extent the Mainland non-burial associations can be compared with the contemporary non-burial Minoan associations of the similarly elaborately decorated Neopalatial pithoid jars.

Γεφυρώνοντας αρχιτεκτονικές παραδόσεις: το νέο ανάκτορο στον Άγιο Βασίλειο Λακωνίας ανάμεσα σε δύο κόσμους

Οι ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν στον Τομέα ΙΙΙ στον Άγιο Βασίλειο Λακωνίας από το 2011 έως το 2021 έφεραν στο φως σημαντικά αρχιτεκτονικά κατάλοιπα πολλών και διαφορετικών κτηρίων: τη Νότια και τη Δυτική Στοά που περιβάλλουν μια μνημειακή αυλή και τα Κτήρια Δ και Ε. Όλα αυτά αποτελούν, αναμφισβήτητα, τμήμα ενός ανακτόρου της Ύστερης Εποχής του Χαλκού. Αν και προς το παρόν ένα πολύ μικρό μέρος του ανακτόρου έχει αποκαλυφθεί, τα ανασκαφέντα κτήρια φανερώνουν μια εξόχως επιμελημένη αρχιτεκτονική.

Η ενδελεχής μελέτη που πραγματοποιήθηκε τα τελευταία τρία χρόνια έδειξε την ύπαρξη σημαντικών επιρροών τόσο από την Κρήτη όσο και από την ηπειρωτική Ελλάδα. Οι επιβλητικές στοές που στηρίζονταν στη μια πλευρά τους σε εναλλαγή πεσσών και κιόνων, καθώς και η μεγάλων διαστάσεων αυλή μπορούν να συγκριθούν με αντίστοιχες μορφολογίας και κλίμακας στοές και αυλές που έχουν βρεθεί αποκλειστικά και μόνο στην Κρήτη. Από την άλλη, αρχιτεκτονικά στοιχεία, όπως ένα κτιστό θρανίο με εντοιχισμένους πίθους, το δάπεδο του πρώτου ορόφου της Δυτικής Στοάς κατασκευασμένο από εξαιρετικής ποιότητας ασβεστοκονίαμα, δύο πώρινες λιθόπλινθοι για την κατασκευή κατωφλίου θύρας, βρίσκουν παράλληλα στο ανάκτορο της Πύλου. Οι αρχιτεκτονικές αυτές παρατηρήσεις είναι σημαντικότερες και επαναφέρουν το ζήτημα των σχέσεων της ηπειρωτικής Ελλάδας με την Κρήτη. Θα δώσει άραγε το νέο ανάκτορο στον Άγιο Βασίλειο ουσιαστικές απαντήσεις σε αυτό το ερώτημα που εδώ και δεκαετίες πλανάται στην αιγαιακή προϊστορική αρχαιολογία;

ΜΙΧΑΛΗΣ Β. ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ

Η πολιτική οργάνωση της μυκηναϊκής Μεσσηνίας και η ενοποίηση του κράτους της Πύλου

Σύμφωνα με την επικρατούσα θεωρία, η ενοποίηση του μυκηναϊκού κράτους της Πύλου ξεκίνησε κατά την Πρώιμη Μυκηναϊκή περίοδο, όταν οι ηγεμόνες του Άνω Εγκλιανού άρχισαν να ενσωματώνουν γειτονικές ηγεμονίες, αποκτώντας τον έλεγχο της Δεύρο Επαρχίας μέχρι την ΥΕ ΙΙΙΑ1 και της Πέρα Επαρχίας μέχρι την ΥΕ ΙΙΙΑ2.

Το πρόβλημα είναι ότι τα δεδομένα επί των οποίων στηρίζεται αυτή η θεωρία είναι ελλιπή, καθώς προέρχονται από τον Άνω Εγκλιανό, από νεκροταφεία και από επιφανειακές έρευνες, αλλά όχι από συστηματικά ανασκαμμένους οικισμούς. Το κενό αυτό έρχεται να καλύψει η ανασκαφή της Αρχαιολογικής Εταιρείας στην Ίκλαινα. Στην παρούσα ανακοίνωση αναλύονται τα νέα, και εν πολλοίς απρόσμενα ευρήματα από την Ίκλαινα και οι προεκτάσεις τους για την οργάνωση και ενοποίηση του μυκηναϊκού κράτους της Πύλου.

Η ακρόπολη του Γλα ιδρύθηκε, κατά το 13ο αιώνα π.Χ., σε χαμηλό βραχώδες ύψωμα, που προβάλλει ως νησίδα αχλαδόσχημου περιγράμματος, στο μέσον του βορειοανατολικού μυχού της κωπαϊδικής λεκάνης. Η κεντροβαρική θέση του υψώματος που παρέχει εποπτεία προς όλες τις κατευθύνσεις και πρόσβαση στις θαλάσσιες επικοινωνίες μέσω του βόρειου Ευβοϊκού κόλπου, ενισχύει την ερμηνεία του ως οικονομοτεχνικού κέντρου για την υλοποίηση και εποπτεία των αποστραγγιστικών έργων και τη διαχείριση της αγροτικής παραγωγής.

Εκείνο, ωστόσο, που αποτελεί το πιστότατο την γραμμή της οφρύος του. Πρόκειται για κυκλώπεια κατασκευή, που διαμορφώνει πολυγωνικό περίγραμμα και ενσωματώνει τέσσερις πύλες. Οι τελευταίες ήταν προσπελάσιμες κυριότερο και το εντυπωσιακότερο χαρακτηριστικό της ακρόπολης του Γλα είναι το τείχος του, συνολικού μήκους 3 χιλιομέτρων που περιβάλλει συνεχές και αδιάσπαστο το πλάτωμα της κορυφής του υψώματος, ακολουθώντας με μεγαλιθικές αναβάθρες κατασκευασμένες σε βαθμιδωτά επίπεδα και ενισχυμένες με ισχυρούς αναλημματικούς τοίχους.

Οι εργασίες που διεξάγονται τα δύο τελευταία χρόνια στο πλαίσιο αποκατάστασης της Νότιας Πύλης της ακρόπολης και τμήματος του τείχους εκατέρωθεν αυτής, έχουν προσφέρει νέα δεδομένα που εμπλουτίζουν τις γνώσεις μας αναφορικά με την αρχιτεκτονική και τις κατασκευαστικές τεχνικές της οχύρωσης, επιβεβαιώνοντας την ιδιαιτερότητα και τεχνική αρτιότητα του μυκηναϊκού οχυρωματικού και οικοδομικού σχεδιασμού. Οι εργασίες ανάσχυσης των καταπεσμένων λίθων από τους υψηλότερους δόμους του τείχους, που απέκρυπταν τις παρειές του, επέτρεψε την πλήρη ανάγνωση του κυκλώπειου συστήματος δόμησης. Το σύστημα αυτό χαρακτηρίζεται από την τοποθέτηση μεγάλων, ακανόνιστων λίθων, ανάμεσα στους οποίους παρεμβάλλονται πολυάριθμες μικρές και μεγάλες σφήνες, τεχνική που εξασφάλιζε τη σταθερότητα και συνοχή της κατασκευής. Επιπλέον, η ανασκαφική έρευνα που διενεργήθηκε σε επιλεγμένες καίριες θέσεις επιβεβαίωσε ότι το τείχος θεμελιώθηκε απευθείας πάνω στον διαμορφωμένο και οριζοντιωμένο φυσικό βράχο. Στα κενά του βράχου τοποθετήθηκαν μικροί πλακοειδείς λίθοι, πρακτική που μαρτυρά ιδιαίτερη επιμέλεια στη θεμελίωση και κατανόηση των φυσικών ιδιομορφιών του εδάφους.

Σε σύγκριση με άλλες μυκηναϊκές οχυρώσεις, το τείχος του Γλα ξεχωρίζει τόσο για την κλίμακά του όσο και για την ποιότητα της κατασκευής του. Τα πρόσφατα πορίσματα των εργασιών αναστήλωσης της Νότιας Πύλης επιβεβαιώνουν τον προηγμένο τεχνικά χαρακτήρα του που συγκρίνεται επάξια με τις αντίστοιχες οχυρώσεις σε κέντρα όπως οι Μυκήνες, η Τίρυνθα και η Μιδέα. Το τείχος του Γλα δεν αποτελεί απλώς μια επανάληψη του μυκηναϊκού οχυρωματικού προτύπου, αλλά μια μοναδική εφαρμογή του, προσαρμοσμένη στις ιδιαίτερες ανάγκες και μορφολογικές συνθήκες της θέσης.

Τα σφραγιστικά δακτυλίδια στο μικροσκόπιο: στοχεύοντας στην τελειότητα

Ελένη Κωνσταντινίδη-Συβρίδη, Άκης Γκούμας, Μαρία Κοντάκη

Στο πλαίσιο ενός νέου ερευνητικού προγράμματος, επανεξετάζεται το σύνολο των 40 μετάλλινων σφραγιστικών δακτυλιδιών και σφραγίδων του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, με αριστουργήματα από τις σημαντικότερες θέσεις της πρώιμης Μυκηναϊκής εποχής έως την Περσική της τελευταίας αναλαμπής των Μυκηναίων. Το πρόγραμμα, συνδυάζοντας τη μακροσκοπική και μικροσκοπική εξέταση των δακτυλιδιών, επιχειρεί να προσεγγίσει τους χαρισματικούς δημιουργούς τους, μέσα από τα ίχνη των εργαλείων που χρησιμοποίησαν, τα λάθη και τις τεχνικές λύσεις που επινόησαν για να τα ξεπεράσουν αλλά και την υψηλή τεχνογνωσία τους που αποτυπώθηκε στις «αόρατες» συγκολλήσεις και στις εντυπωσιακές λεπτομέρειες που ξεφεύγουν από το γυμνό μάτι.

Αν και η τυπολογία των δακτυλιδιών έχει εν πολλοίς παγιωθεί από την εποχή της πειραματικής μελέτης των Αγνής Ξενάκη Σακελλαρίου και Χρήστου Χατζηλιού τη δεκαετία του 1980, η παρούσα έρευνα προσφέρει νέα στοιχεία για τη μοναδικότητα του κάθε δακτυλιδιού, αφού υποδεικνύει ότι ζητήματα της μεθόδου κατασκευής, όπως για παράδειγμα η ύπαρξη ή όχι εσωτερικού πυρήνα από άλλο υλικό και η επεξεργασία με χειροκάλεμο ή σφυροκάλεμο, εξαρτώνται κατά περίπτωση από το πάχος του μετάλλου, την καθαρότητα του κράματος και την εμπειρία του καλλιτέχνη.

Επιπλέον, σε συνδυασμό με μήτρες, ημίεργα και σφραγίσματα που φυλάσσονται στην αποθήκη του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, αναδεικνύονται ενδιαφέρουσες τεχνικές και εικονογραφικές λεπτομέρειες καθώς και στοιχεία που συσχετίζουν τα δακτυλίδια με άλλα, σύγχρονά τους τέχνηρα.

From Messenia to Malibu: the “Princes of Pylos” on display

The temporary exhibition *Princes of Pylos: Bronze Age Treasures of Messenia* is the outcome of an excellent collaboration between Greek and American archaeologists. It was initially born from the desire to present the finds from the grave of the Griffin Warrior, which was uncovered in 2015 and attracted international attention for its approximately 1400 grave goods of notable elegance and technical skill. Aiming to showcase the independent local principalities that developed in dozens of sites in Messenia between the Late Middle Helladic and Early Late Helladic period until their gradual administrative subordination to the two major provinces of the Pylian kingdom, the exhibition included numerous exceptional grave goods from many tholos and chamber tombs, as well as representative finds from the Palace of Nestor. The wealth, luxury, and elaborate construction of the grave goods suggest the presence of a dynamically evolving aristocracy in Messenia in the Early Mycenaean period, whose members appear to have owned fertile land and ruled local settlements. The materials and manufacturing techniques of the prestigious objects accompanying the burials indicate trade contacts with other regions of the Mediterranean and the Near East, attesting to their cosmopolitanism and dynamism. The narrative of the exhibition is based on the ideas of timelessness, uniqueness, and authenticity of a multicultural ensemble, aiming to provide an instructive and inspiring tour for the modern global citizen in a particularly interesting period of Greek history through great exhibits of the world's cultural heritage.

The mission of the Getty venue of *Princes of Pylos* has been to introduce Mycenaean archaeology to U.S. audiences, many of whom are familiar with the myths of the Trojan War heroes in popular culture but not with Late Bronze Age history. Beginning with 19th-century perceptions of prehistoric Greece, this paper considers the Mycenaean world as it has been viewed through a museum lens. Despite a strong tradition of Aegean research, this is the first major Mycenaean exhibition in North America. Centering the display on the recent discoveries at Pylos opens an unusual opportunity to share the exciting results of recent fieldwork. Anchored by large-scale landscape views and site plans, the galleries highlight Messenia as an epicenter of Mycenaean civilization. Under the core idea of *discovery*, visitors encounter the funerary monuments of settlements that ushered in the era of centralized rule under the Kingdom of Pylos. From warriors and artisans to the workers that populate Linear B tablets, a through-line emphasizes the society that evolved from dispersed settlements into a potent Mycenaean state. As in the Kalamata venue, a second thematic thread situates the objects within the Getty's research agenda on the interconnections that linked Pylian society with regions beyond the Mediterranean. Design aesthetics and visual technologies for close looking reinforce these themes, and inclusive educational programs invite students and the public to experience the latest advances in archaeological science.

Midea and Tiryns: similarities and differences between two Argive Mycenaean centers

The particularly high density of Mycenaean centers in the Plain of Argos raises the question of what function the individual sites may have had in the political system of the palatial period, which was probably dominated by Mycenae as the capital of the kingdom. In the settlement structure of the palatial period, the individual sites had to fulfill certain tasks that ensured the survival of the political system and the continued grip of power of Mycenae. One of these tasks is likely to have consisted in the control of terrestrial and/or maritime overland connections as well as the supervision of smaller towns in the respective micro-region that were subject to taxation by the palaces.

It is the lasting achievement of Katie Demakopoulou to have established through her long-term excavations the position of Midea as an outstanding palatial period center, thereby creating the basis for a comparison with other major sites of this period. In my lecture I will compare Midea and Tiryns, two citadels that were in visual contact with each other and must have been in an intense contact. A comparison between the two sites reveals striking similarities, for example in certain features of the realm of fortification architecture, but also clear differences, that suggest a differing functional focus of Tiryns and Midea. One similarity between Midea and Tiryns is that they belong to those Mycenaean centers which were systematically developed through large-scale construction projects only relatively late in the Mycenaean period, namely in the course of the 13th century BCE. Even though Mycenae may have claimed political supremacy over the region until the final part of the palatial period, it may have inadvertently subverted its own position by initiating the architectural transformation of Midea and Tiryns into splendid citadels.

Thus, the efficient implementation of the extensive building programs carried out in Midea and Tiryns in the last 50 years of the palatial and the mobilization of large working forces to achieve the goals of these programs gave local leaders the opportunity to gain prestige and broaden their power base. This may have been an important factor for the power shifts observed at the transition from the palatial period to the post-palatial period, which are manifested in the rise of Tiryns and the decline of Mycenae.

70 years after The Pylos Tablets: new light on the techne of their production

The first edition of the Pylos tablets after the decipherment of Michael Ventris in 1952 was Emmett Bennett Jr.'s landmark *The Pylos Tablets: Texts of the Inscriptions Found, 1939-1954*, published in 1955. Seventy years later, the study of these documents has been enriched by a number of new technologies. We can now create high-quality digital images and models of the tablets. Reflectance Transformation Imaging (RTI), a form of computational photography, produces dynamic images in which the user can manipulate the illumination of the artifact and study its topography. RTI photography allows scholars to approach paleography anew, with an emphasis on making it more systematic and transparent. Three-dimensional modeling represents another form of advanced imaging that permits high-resolution documentation of inscriptions.

The Pylos documents are of course artifacts whose materiality merits serious study. Recent studies have used not only traditional macroscopic analysis of the inclusions in the clay matrix, but also portable X-ray fluorescence (pXRF), a non-destructive technique that detects the elemental composition of a sample. Preliminary cluster analysis of these XRF data show clear structures: some homogeneous sets of documents at Pylos belong to the same cluster, whereas other series are differentiated according to find-spot, scribal hand, or even administrative geography.

These details matter, for as Bennett's work highlights, small details in the way that these texts were made and written are critical to our ability to reconstruct the administrative practices of the Pylian palace. Although much remains to be learned, new studies are improving our understanding of the tablets and the processes that produced them.

Η μόνιμη έκθεση των μυκηναϊκών αρχαιοτήτων κατέχει δεσπόζουσα θέση στο μουσειολογικό/μουσειογραφικό αφήγημα του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου ήδη από τον 19^ο αιώνα. Τόσο στην τωρινή όσο και προγενέστερες εκθέσεις, η αποκαλούμενη νεκρική προσωπίδα «του Αγαμέμνονα» και τα εντυπωσιακά ευρήματα από τον ταφικό κύκλο Α, κατείχαν μία περίοπτη θέση, ενώ η κεντρική αίθουσα του Μουσείου, η λεγόμενη «ΜΥΚΗΝΑΙΑ», ήταν στολισμένη με οροφοφογραφίες και τοιχογραφίες, εμπνευσμένες από τα ανασκαφικά ευρήματα της εποχής, που δυστυχώς αποκαθλώθηκε στη μεταπολεμική έκθεση.

Η παρούσα εισήγηση επιχειρεί να διερευνήσει το ιδεολογικό, πολιτικό και επιστημονικό πλαίσιο, που οδήγησε στις συγκεκριμένες επιλογές για την έκθεση των μυκηναϊκών αρχαιοτήτων και πώς αυτό μετεβλήθη στο πέρασμα των δεκαετιών, ενώ θα δοθούν και κάποια πρώτα στοιχεία για τη διαμόρφωση της έκθεσης στον 21^ο αιώνα και στο νέο εκθεσιακό αφήγημα του Μουσείου.

Type A swords: weapons, ceremonial objects or tokens of value?

Type A swords are the most impressive, and at the same time puzzling, Aegean weapons. First, because of their morphology: they have very long blades (70-110 cm) with very short tangs (2-4 cm), which make them vulnerable in real battling conditions. Second, because of their distribution: among ca. 100 type A swords published so far, more than 30 come from two tombs (graves IV and V at Myceane Grave Circle A), dozens from the cave of Archalochori, Crete, and a group of ca. 20 from Ag. Vasileios in Laconia. It is the only weapon type that occurs in considerable numbers in all types of contexts (burial, ritual, palatial), while rarely occurring as a single object in tombs.

The function of Type A swords has attracted several interpretations, Opinions vary among weapons, prestige items and ceremonial objects, or a combination of the three. These views have been based on the study of form and contemporary iconographic evidence. Curiously, no attention has been paid to the large-scale deposition of type A swords in all types of contexts. This fact differentiates them from other weapons and solicits for a single explanation.

A possibility that has not been explored so far (although mentioned by Sp. Marinatos in the 1960s) is that type A swords were used as (or also as) a sort of “ingots”, i.e. standards of value. To explore this possibility, a new project has been launched in the National Archaeological Museum, which seeks to: (a) record the size and weight of all Type A swords from Mycenae (ca. 50 examples), (b) test their chemical composition, and (c) examine contextual information for their deposition in GCA and GCB tombs. In this paper, we present the first results of the project.

ΛΕΝΑ ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ-ΜΑΝΙΟΥΔΑΚΗ

«Ο Μυκηναϊκός Κόσμος» και το τέλος του ψυχρού πολέμου. Δύο αρχαιολογικές εκθέσεις στο Βερολίνο, Δυτικό και Ανατολικό (1988, 1990).

Το (τότε) δυτικό Βερολίνο υπήρξε πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης το 1988 και η έκθεση του Μυκηναϊκού Κόσμου οργανώθηκε στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο εξ αιτίας αυτής της συγκυρίας. Ως πρωτότυπη έκθεση εισήγαγε μια ολιστική προσέγγιση στην επιλογή του υλικού ώστε αυτό να μη περιλαμβάνει απλά αριστουργήματα για τον εντυπωσιασμό του θεατή. Το σκεπτικό της έκθεσης αγκάλιασε όλες τις εκφάνσεις του πρώτου ελληνικού πολιτισμού, από τα ανάκτορα και τη γραφή μέχρι τις καθημερινές δραστηριότητες. Παρουσίασε τον πλούτο των πολυχρύσων Μυκηνών αλλά και τα επαρχιακά κέντρα από τη Δωδεκάνησο και την Κρήτη έως τη Δυτική Ελλάδα και τη Μακεδονία. Οι εκπαιδευτικές, θεματικές προθήκες, που αποτελούσαν μεγάλο μέρος της έκθεσης, ήταν, τότε ακόμη, κάτι νέο στο μουσειακό γίγνεσθαι. Η έκθεση παρουσιάσθηκε στο Βερολίνο και στη συνέχεια στην Αθήνα (1988) και τη Μαδρίτη (1992).

Η επιτυχία της έκθεσης στο Δυτικό Βερολίνο παρακίνησε το (τότε), Ανατολικό Βερολίνο, να ζητήσει, για πρώτη φορά από χώρα του λεγόμενου Δυτικού Κόσμου, μια έκθεση σε συνεργασία με το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο για τα 100 Χρόνια από το Θάνατο του Ερρίκου Σλήμαν, γεννημένου στην τότε Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας. Τότε ήταν ακόμη άγνωστη η τύχη του Τρωϊκού Θησαυρού (τώρα εκτίθεται στο Μουσείο Πούσκιν στη Μόσχα) και στη έκθεση παρουσιάστηκαν αντίγραφα. Ημερομηνία εγκαινίων ορίσθηκε αρχικά η 3^η Οκτωβρίου 1990, κανείς δε υποψιαζόταν ότι το Τείχος του Βερολίνου θα έπεφτε τον Νοέμβριο του 1989 και η έκθεση θα εγκαινιαζόταν, περίπου εν κρυπτώ, στις 2 Οκτωβρίου 1990 στο Βερολίνο που πανηγύριζε την ένωση των Γερμανιών.

Τα τελευταία τριάντα χρόνια έχει έρθει στο φως αξιόλογος αριθμός κλιβάνων από διαφορετικές αιγαιακές εγκαταστάσεις καθιστώντας πλέον το εξεταζόμενο δείγμα της Εποχής του Χαλκού σημαντικά μεγάλο: 106 δομές από 64 εγκαταστάσεις στην ηπειρωτική Ελλάδα, τα νησιά του Αιγαίου και την Κρήτη. Εκτός από τις νέες ανασκαφές, οι μελέτες υλικού από παλαιότερες έρευνες, αλλά και η επαναξιολόγηση παλαιότερων μελετών προτάσσουν νέα δεδομένα για τη διαχρονικά σύνθετη εργασία της όπτησης των αγγείων, τη λειτουργική και κατασκευαστική εξέλιξη των κλιβάνων και γενικότερα για την κεραμική παραγωγή και την πυροτεχνολογία της 2ης χιλιετίας π.Χ.

Η παρούσα ανακοίνωση εστιάζει στην (πυρο)τεχνολογική διάδραση που παρατηρείται στο Αιγαίο της Εποχής Χαλκού. Έμφαση θα δοθεί στην παρουσίαση των δεδομένων από κλιβάνους της 2ης χιλιετίας π.Χ. της ηπειρωτικής Ελλάδας και των νησιών του Αιγαίου, συγκριτικά με αντίστοιχους από την Κρήτη, τα παράλια της Μ. Ασίας, την Ανατολία και τη Βόρεια Συρία. Στόχος της είναι η ερμηνεία του τρόπου λειτουργίας των κλιβάνων και των υλικών κατασκευής τους, η ανάδειξη αναλογιών και διαφορών μεταξύ των δομών όπτησης αγγείων διαφορετικών γεωγραφικών θέσεων και πιθανών ανταλλαγών τεχνογνωσίας στο συγκεκριμένο τομέα, καθώς και η εξαγωγή συμπερασμάτων αφενός για τη χωρική σχέση των κλιβάνων με τον υπόλοιπο εργαστηριακό χώρο, αλλά και για το είδος της κεραμικής παραγωγής που εξυπηρετούσαν.

Η αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Β γραφής ανέσυρε τον μυκηναϊκό ανακτορικό κόσμο από την ανωνυμία της προϊστορίας, κατονομάζοντας πρόσωπα, τόπους, τίτλους, αξιώματα και θεσμούς και επιτρέποντας την κατανόησή του, εν μέρει τουλάχιστον, κυριολεκτικά «με τους δικούς του όρους». Η μελέτη των μυκηναϊκών κειμένων αρχικά εστίασε –και ορθά– στη διασάφηση ζητημάτων σχετικών με τη γλωσσική μορφή των κειμένων· καθώς οι μυκηναϊκές σπουδές ωρίμαζαν, ιδίως από τη δεκαετία του '80, αναπτύχθηκε ένας ολοένα και παραγωγικότερος διάλογος μεταξύ κειμενικών και αρχαιολογικών ενδείξεων με στόχο την πληρέστερη κατανόηση του ίδιου του κόσμου που τις δημιούργησε.

Ο διάλογος αυτός, τόσο μέσα από την αναζήτηση αντιστοιχίσεων μεταξύ κειμένων και αρχαιολογικών δεδομένων, όσο και μέσα από την ερμηνεία για ορισμένες «αποκλίσεις» μεταξύ τους, μας επιτρέπει να επαναπροσδιορίσουμε πτυχές της ιστορικής εξέλιξης του μυκηναϊκού πολιτισμικού μορφώματος, τη σχέση του με τον μινωικό κόσμο, αλλά και τις οργανωτικές δομές και λειτουργία των ανακτορικών κοινωνιών. Η συζήτηση τροφοδοτείται διαρκώς τόσο από νέες προσεγγίσεις, όσο και από νέα ευρήματα.

Η ανακοίνωση αυτή στοχεύει να παρουσιάσει σύντομα τα σημαντικότερα επιτεύγματα αυτής της συνεργασίας, καταλήγοντας με μια επισκόπηση και των σημαντικότερων ανακαλύψεων νέων τεκμηρίων Γραμμικής Β κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Αυτές έχουν επιβεβαιώσει τη διοικητική λειτουργία γνωστών θέσεων (Μιδέα) και έχουν πλουτίσει το χάρτη του ανακτορικού κόσμου υποδεικνύοντας την ύπαρξη τέτοιων διοικήσεων στην κοιλάδα του Ευρώτα στη Λακωνία και στην παράκτια Θεσσαλία, μας επιφύλαξαν όμως και εκπλήξεις, όπως το θραύσμα πινακίδας από την Ίκλαινα στη δυτική Μεσσηνία.

Ξεχωριστή θέση ανάμεσα αυτές τις ανακαλύψεις έχουν οι πρόσφατες ανασκαφές στον Άγιο Βασίλειο Λακωνίας, υπό τη διεύθυνση της Αδαμαντίας Βασιλογάμβρου και την αιγίδα της Αρχαιολογικής Εταιρείας. Σε τμήμα ενός εντυπωσιακού συγκροτήματος που έχει μέχρι στιγμής αποκαλυφθεί βρέθηκε ένα σημαντικό σύνολο τεκμηρίων της Γραμμικής Β γραφής που καταδεικνύει τον κεντρικό διοικητικό χαρακτήρα μιας θέσης σε μια περιοχή που, επιπλέον, προσέλκυσε πρώιμα το ενδιαφέρον της Καίτης Δημακοπούλου.

BETTY RAMÉ

Goldsmithing for prestige: the complex art of Mycenaean funerary objects

Mycenaean headbands, adapted from their Minoan predecessors, are relatively rare, with only 48 known examples dating to the Late Bronze Age. They are considered prestigious funerary ornaments, highlighting their significance in Mycenaean burial practices and their association with elite status. These objects, though crafted using relatively simple techniques, are remarkable for the complexity and intricacy of their decoration. The designs, which combine geometric and floral elements, are characterized by a highly standardized and stereotyped style.

This consistent aesthetic raises intriguing questions about the production process, suggesting the possibility of centralized workshops or even the involvement of a single skilled craftsman responsible for their creation. The motifs on these headbands are not merely decorative but are executed with a deliberate and sophisticated approach to symmetry, both vertical and horizontal. This attention to symmetrical balance highlights not only a high degree of artistic refinement but also a considerable level of patience and precision in their making. Furthermore, it demonstrates a deep understanding of geometric principles, which were effectively applied to enhance the visual appeal of these objects. These intricately crafted headbands serve as a testament to the exceptional skill and artistry of Mycenaean goldsmiths, providing significant insight into their cultural values and aesthetic sensibilities.

ΣΤΕΛΛΑ ΣΠΑΝΤΙΔΑΚΗ

Νεότερα δεδομένα από τη μελέτη των υφασμάτων της ΥΕΧ: κατάλοιπα υφασμάτων από τους Ταφικούς Κύκλους των Μυκηνών

Οι περισσότερες πληροφορίες που διαθέτουμε για την τεχνολογία των μυκηναϊκών υφασμάτων προέρχονται από δεδομένα της ανακτορικής περιόδου (ΥΕ ΙΙΙ) και βασίζονται κυρίως σε έμμεσες πηγές, όπως γραπτές μαρτυρίες, εργαλεία κλωστοϋφαντουργίας, εικονογραφία και άλλα αρχαιολογικά ευρήματα. Γνωρίζουμε, πράγματι, πως τα μυκηναϊκά ανάκτορα ήλεγχαν μια ισχυρή «βιομηχανία» υφασμάτων που αποτελούσε σημαντικό κλάδο της οικονομίας και στην οποία εμπλεκόταν μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Ωστόσο, οι γνώσεις μας για τα υφάσματα της πρώιμης Μυκηναϊκής περιόδου είναι πολύ περιορισμένες.

Το ερευνητικό πρόγραμμα FAROS, *The Fabric of Kings: Funerary Textile Remains from Mycenae and the early Mycenaean Textile Production*, που φιλοξενήθηκε στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου (2023-2025) και χρηματοδοτήθηκε από το ΕΛ.Ι.Δ.Ε.Κ. (αρ. 7354), απετέλεσε μια πολύτιμη ευκαιρία για επιστημονική μελέτη των στοιχείων που διαθέτουμε για την κατασκευή υφασμάτων στην εποχή των λακκοειδών τάφων. Μέσω διεπιστημονικής προσέγγισης, εξετάστηκαν τόσο τα κατάλοιπα πολυτελών υφασμάτων από τους Ταφικούς Κύκλους των Μυκηνών, όσο και το σύνολο των διαθέσιμων πηγών (εργαλεία κλωστοϋφαντουργίας, εικονογραφία) και ήρθαν σε αντιπαράθεση με δεδομένα της ανακτορικής περιόδου με στόχο να κατανοηθεί καλύτερα το επίπεδο τεχνογνωσίας και η πρώιμη μυκηναϊκή υφαντουργία.

Στο συνέδριο θα παρουσιαστούν αποτελέσματα του προγράμματος που εικονογραφούν τα χαρακτηριστικά των πολυτελών υφασμάτων της εποχής.

ULRICH THALER

Just like in Tiryns: local idiosyncrasies in the depiction of women's attire – Argive fashion or artistic failure?

Wall-paintings form a central category of evidence for the reconstruction of Aegean Bronze Age textiles and costumes including, as the most emblematic example, the traditional Minoan women's dress of flounced skirt and open-fronted bodice. While the same basic form appears to have remained *de rigueur* for centuries and from Crete across the Cyclades to the Mycenaean mainland, some variation is evident, particularly in regional terms. For the palatial site of Tiryns in the Argolid, e.g., with its well-known corpus of wall-paintings published by Rodenwaldt in 1912, a clear preponderance of ankle-length skirts rather than shorter flounced kilts has been noted. Such observations have been thrown into sharper relief by more recent wall-painting finds from the area of the Western Staircase as well as the conservation work and study these have given cause to both on site and at the National Archaeological Museum.

A particularly noteworthy observation in sartorial terms is the potential attestation of a local variant of the open-fronted bodice, in which the ornamental band framing the neckline of the garment is continued across the upper part of the abdomen below the breasts, leaving the only lower portion of the abdomen free. Inevitably, the question arises whether this is a reliable rendering of an unusual garment or an unusual, potentially misled and misleading, rendering of the traditional bodice. This question, which directly bears on and is informed by the long-lasting debate whether the traditional Minoan dress was still worn in real life on the Mycenaean mainland in the 13th century BC or merely survived in the iconography of conservative media such as wall-painting, can be more briefly (and pointedly) phrased as: Argive fashion or artistic failure?

CHARILAOS E. TSELIOS

The silver touch of death. Silver-plated bronze artifacts in the Mycenaean tombs of Pylos: an unknown funerary custom.

Metal plating on artifacts and especially on funerary offerings, was a quite common practice in the Greek mainland, the islands of the Aegean and Crete, during the Late Bronze Age. Glass or faience necklace beads, steatite buttons, wooden boxes and stone vases, several of which were discovered in the tombs of the ruling elites of Mycenae, are plated with thin, decorative gold sheets, while from the 14th c. BC onwards, almost everywhere in the Mycenaean cultural sphere of influence, clay vessels were often covered with tin.

Extended metal plating, however, on bronze funerary offerings, apart from few ambiguous cases, was up to date unknown, until the analytical examination of bronze artifacts placed in the early tholos and chamber tombs of the area of Pylos. The observation and analyses under a SEM of samples derived from swords, daggers, knives, chisels, awls, pins, vases and a unique crown or tiara, which were discovered in the graves of Peristeria, Routsí, Tragana and Volimidia, have revealed a fascinating, hitherto unknown, funerary practice: the silvering or false-silvering of bronze, otherwise utilitarian, objects, just before their inhumation.

As the dispersion of the objects under consideration in both time and space is quite extensive, it seems likely that these are not unique cases and that burial customs and beliefs attested in later periods have their origins in the Mycenaean era.

SCIENTIFIC – ORGANIZING COMMITTEE

Nicoletta Divari-Valakou, *Hellenic Organization for the Development of Cultural Resources*

Nikos Papadimitriou, *Paul and Alexandra Canellopoulos Museum*

Eleni Konstantinidi-Syvridi, *Hellenic National Archaeological Museum*

Dora Vassilikou, *The Archaeological Society at Athens*

Konstantinos Nikolentzos, *Hellenic National Archaeological Museum*

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ – ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Νικολέττα Διβάρη-Βαλακού, *Οργανισμός Διαχείρισης και Ανάπτυξης Πολιτιστικών Πόρων*

Νίκος Παπαδημητρίου, *Μουσείο Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου*

Ελενη Κωνσταντινίδη-Συβριδή, *Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο*

Ντορα Βασιλικού, *Η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία*

Κωνσταντίνος Νικολεντζος, *Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο*

HONOURARY COMMITTEE

Olympia Vikatou, *General Director of Antiquities and Cultural Heritage, Hellenic Ministry of Culture*

Nikolaos Kaltsas, *Secretary General of the Archaeological Society at Athens*

Konstantinos Nikolentzos, *Acting Director General of the Hellenic National Archaeological Museum*

Alexandra Charami, *Director of the Ephorate of Antiquities of Boeotia, Hellenic Ministry of Culture*

Joost Crouwel, *Professor Emeritus of the University of Amsterdam*

William Cavanagh, *Professor Emeritus of the University of Nottingham*

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ολυμπία Βικατού, *Γενική Διευθύντρια Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς, ΥΠΠΟ*

Νικόλαος Καλτσάς, *Γενικός Γραμματέας της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας*

Κωνσταντίνος Νικολεντζος, *Αναπληρωτής Γενικός Διευθυντής του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου*

Αλεξάνδρα Χαραμή, *Προϊσταμένη της Εφορείας Αρχαιοτήτων Βοιωτίας, ΥΠΠΟ*

Joost Crouwel, *Ομότιμος Καθηγητής Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου του Amsterdam*

William Cavanagh, *Ομότιμος Καθηγητής Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου του Nottingham*